

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

ONA TILI VA O‘QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA KREATIV FIKRLASHNI AMALIY QO‘LLASH

Botirova Jumagul Chori qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Ta’lim tarbiya nazariyasi va metodikasi 1-kurs magistranti

Ilmiy rahbar. p.f.f.d (PhD). dots.v.b Jahongir.Shotorayev

Annotatsiya. Ushbu maqolada ona tili va o‘qish savodxonligi darslarida kreativ fikrlashni amaliy qo‘llashning pedagogik-metodik asoslari tahlil qilinadi. Boshlang‘ich ta’limda ona tili va o‘qish savodxonligi fanlari faqat o‘qish, yozish, imlo qoidalarini o‘zlashtirish yoki matn mazmunini qayta aytish bilan cheklanmaydi. Mazkur fanlar o‘quvchining mustaqil fikrlashi, tasavvur qilishi, savol bera olishi, matnga turli nuqtayi nazardan yondashishi, muammoli vaziyatlarga noodatiy yechim topishi hamda o‘z fikrini ravon ifodalashida asosiy vosita bo‘lib xizmat qiladi. Kreativ fikrlashni rivojlantirish dars jarayonida erkin savollar, muammoli topshiriqlar, matnni davom ettirish, obrazlarni baholash, voqealarni boshqa yakun bilan tasavvur qilish, so‘z boyligini ijodiy ishlatish, guruhli muhokama va loyiha elementlari orqali amalga oshiriladi. Maqolada kreativ fikrlashni amaliy qo‘llashning samarali usullari, mavjud muammolari, o‘qituvchi faoliyatiga qo‘yiladigan talablar va ta’lim natijasiga ta’siri tahliliy yondashuv asosida yoritiladi.

Kalit so‘zlar: ona tili, o‘qish savodxonligi, kreativ fikrlash, boshlang‘ich ta’lim, ijodiy yondashuv, matn ustida ishlash, savodxonlik, mustaqil fikrlash, kompetensiya, metodika.

PRACTICAL APPLICATION OF CREATIVE THINKING IN NATIVE LANGUAGE AND READING LITERACY LESSONS

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

Botirova Jumagul Chori qizi

Termiz University of Economics and Service

Master’s student of Theory and Methodology of Education and Upbringing, 1st year

Scientific supervisor: Jahongir Shotorayev

Acting Associate Professor, PhD in Pedagogical Sciences

Abstract. This article analyzes the pedagogical and methodological foundations of the practical application of creative thinking in native language and reading literacy lessons. In primary education, native language and reading literacy subjects are not limited only to reading, writing, mastering spelling rules, or retelling the content of a text. These subjects serve as an important means of developing pupils’ independent thinking, imagination, ability to ask questions, approach a text from different perspectives, find unusual solutions to problematic situations, and express their ideas fluently. The development of creative thinking is carried out in the lesson process through open-ended questions, problem-based tasks, continuation of texts, evaluation of characters, imagining events with a different ending, creative use of vocabulary, group discussions, and project elements. The article highlights effective methods of practical application of creative thinking, existing problems, requirements for the teacher’s activity, and its impact on educational outcomes based on an analytical approach.

Keywords: native language, reading literacy, creative thinking, primary education, creative approach, working with text, literacy, independent thinking, competence, methodology.

ПРАКТИЧЕСКОЕ ПРИМЕНЕНИЕ КРЕАТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ РОДНОГО ЯЗЫКА И ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ

Ботирова Жумагул Чори кизи

Термезский университет экономики и сервиса

магистрант 1-го курса специальности

«Теория и методика образования и воспитания»

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

Научный руководитель: Жахонгир Шотораев

исполняющий обязанности доцента, доктор философии по педагогическим наукам (PhD)

Аннотация. В данной статье анализируются педагогико-методические основы практического применения креативного мышления на уроках родного языка и читательской грамотности. В начальном образовании предметы родного языка и читательской грамотности не ограничиваются только чтением, письмом, усвоением правил орфографии или пересказом содержания текста. Данные предметы служат важным средством развития самостоятельного мышления учащихся, воображения, умения задавать вопросы, подходить к тексту с разных точек зрения, находить нестандартные решения проблемных ситуаций, а также свободно выражать собственные мысли. Развитие креативного мышления в процессе урока осуществляется посредством открытых вопросов, проблемных заданий, продолжения текста, оценки образов, представления событий с иным финалом, творческого использования словарного запаса, группового обсуждения и элементов проектной деятельности. В статье на основе аналитического подхода освещаются эффективные методы практического применения креативного мышления, существующие проблемы, требования к деятельности учителя и влияние данного процесса на результаты образования.

Ключевые слова: родной язык, читательская грамотность, креативное мышление, начальное образование, творческий подход, работа с текстом, грамотность, самостоятельное мышление, компетенция, методика.

Kirish. Zamonaviy ta’limning eng muhim vazifalaridan biri o’quvchini tayyor bilimni qabul qiluvchi shaxs sifatida emas, balki fikrlaydigan, izlanadigan, savol beradigan va o’z qarashini asoslay oladigan shaxs sifatida shakllantirishdir. Ayniqsa, boshlang’ich sinflarda bu masala yanada dolzarb hisoblanadi, chunki o’quvchining keyingi intellektual rivojlanishi aynan shu bosqichda shakllanadigan o’qish, tushunish, yozish, so’zlash va fikr bildirish ko’nikmalariga bog’liq bo’ladi. Ona tili va o’qish

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

savodxonligi darslari esa bu jarayonda markaziy o‘rin tutadi. Chunki bola til orqali fikrlaydi, til orqali muloqot qiladi, til orqali voqelikni anglaydi va o‘z ichki dunyosini ifodalaydi.

Amaliyotda esa bir muammo aniq ko‘rinadi: ko‘p hollarda ona tili va o‘qish savodxonligi darslari matnni o‘qish, savollarga javob berish, qoidani yodlash, mashqni bajarish va bayon yozish shaklida tashkil etiladi. Bu usullar zarur, lekin yetarli emas. Agar dars faqat tayyor javobni topishga qaratilsa, o‘quvchi ijodiy fikrlashga emas, namunani takrorlashga o‘rganadi. Bunday yondashuv bolaning ichki faolligini pasaytiradi, matnga mustaqil munosabat bildirish qobiliyatini cheklaydi. Natijada o‘quvchi o‘qiydi, lekin chuqur anglamaydi; javob beradi, lekin fikrini asoslamaydi; yozadi, lekin ifoda mustaqilligi yetishmaydi.

Kreativ fikrlashni ona tili va o‘qish savodxonligi darslariga olib kirish shunchaki “qiziqarli topshiriq” berish degani emas. Bu — dars mazmunini o‘quvchining faol tafakkuri bilan bog‘lash, uni matn, so‘z, obraz, voqea va muammo ustida mustaqil ishlashga yo‘naltirishdir. Kreativ fikrlashda o‘quvchi bitta tayyor javob bilan cheklanmaydi, balki turli ehtimollarni ko‘radi, sabab va oqibatni tahlil qiladi, voqeaga boshqa tomondan qaraydi, o‘z hayotiy tajribasi bilan bog‘laydi. Ona tili darslarida bu jarayon so‘z tanlash, gap tuzish, matn yaratish, fikrni mantiqiy ifodalash orqali namoyon bo‘lsa, o‘qish savodxonligi darslarida matnni tahlil qilish, qahramon xatti-harakatini baholash, yashirin mazmuni anglash va muqobil yakun yaratish orqali shakllanadi.

Metodologiya. Ushbu maqolada ona tili va o‘qish savodxonligi darslarida kreativ fikrlashni amaliy qo‘llash masalasi pedagogik tahlil, metodik umumlashtirish, kuzatish, taqqoslash va didaktik modellashtirish asosida o‘rganildi. Tahlilning asosiy nuqtasi shundan iboratki, kreativ fikrlash alohida mashg‘ulot yoki qo‘shimcha faoliyat sifatida emas, balki darsning har bir bosqichiga singdirilishi lozim bo‘lgan metodik yondashuv sifatida qaraldi. Bunda darsning kirish qismi, yangi mavzuni tushuntirish, matn ustida ishlash, mustahkamlash, baholash va uyga vazifa berish bosqichlarida o‘quvchini ijodiy fikrlashga undovchi usullar ajratildi.

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

Metodik jihatdan kreativ fikrlashni rivojlantirishda uchta asosiy yo‘nalish muhim deb belgilandi. Birinchi yo‘nalish — matn bilan ijodiy ishlash. Bu yo‘nalishda o‘quvchi matnni faqat o‘qib tushunmaydi, balki uni davom ettiradi, qayta tuzadi, voqealarga baho beradi, qahramon o‘rnida o‘zini tasavvur qiladi. Ikkinchi yo‘nalish — til birliklari bilan ijodiy ishlash. Bunda so‘z, gap, matn, sinonim, antonim, tasviriy ifoda, maqol va iboralar orqali o‘quvchining nutqiy imkoniyatlari kengaytiriladi. Uchinchi yo‘nalish — muammoli va kommunikativ vaziyatlar yaratish. Bunda o‘quvchi savolga tayyor javob bermaydi, balki fikr yuritadi, munozara qiladi, o‘z javobini asoslaydi.

Natijalar. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, ona tili va o‘qish savodxonligi darslarida kreativ fikrlashni amaliy qo‘llash o‘quvchilarning bir necha muhim ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Avvalo, o‘quvchining matnni anglash darajasi chuqurlashadi. Oddiy savollar odatda matndagi tayyor ma’lumotni topishga xizmat qiladi. Masalan, “Qahramon qayerga bordi?”, “Voqea qachon sodir bo‘ldi?” kabi savollar xotirani faollashtiradi. Lekin kreativ fikrlashni rivojlantiruvchi savollar bundan kengroq bo‘ladi: “Agar qahramon boshqacha yo‘l tutganida nima bo‘lardi?”, “Sen uning o‘rnida bo‘lsang qanday qaror qilarding?”, “Matnga boshqa nom qo‘yish mumkinmi?”, “Muallif bu voqea orqali nimani aytmoqchi?” Bunday savollar o‘quvchini matn ichiga olib kiradi, uni kuzatuvchi emas, fikrlovchi ishtirokchiga aylantiradi.

Ikkinchi natija — o‘quvchilarning og‘zaki va yozma nutqi boyiydi. Kreativ topshiriqlar o‘quvchidan tayyor gapni ko‘chirishni emas, o‘z fikrini mustaqil ifodalashni talab qiladi. Masalan, “Berilgan so‘zlardan hikoya tuz”, “Matndagi qahramonga maktub yoz”, “Ertakni zamonaviy hayotga moslab qayta hikoya qil”, “Bir predmet nomidan gapirib ber” kabi topshiriqlar bolada so‘z tanlash, gap qurish, mantiqiy ketma-ketlikni saqlash, tasvirlash va xulosa chiqarish qobiliyatini rivojlantiradi. Bu jarayonda o‘quvchi tilni faqat qoida sifatida emas, fikrni ifodalash vositasi sifatida his qiladi.

Uchinchi natija — o‘quvchilarda mustaqil munosabat bildirish shakllanadi. O‘qish savodxonligi darslarida matndagi qahramonlarni faqat “yaxshi” yoki “yomon” deb baholash yetarli emas. Bola nima uchun shunday fikrda ekanini tushuntira olishi kerak. Masalan, “Qahramonning xatti-harakati

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

to‘g‘rими?” degan savolga “ha” yoki “yo‘q” deb javob berish kamlik qiladi. O‘quvchi o‘z javobini voqea, qahramonning niyati, vaziyat va oqibat bilan bog‘lab izohlasa, unda tahliliy va kreativ fikrlash birgalikda rivojlanadi.

Darsda kreativ fikrlashni rivojlantirish uchun quyidagi amaliy usullar samarali hisoblanadi. Birinchisi, ochiq savollar usuli. Bunday savollar bitta tayyor javob bilan cheklanmaydi. Ikkinchisi, muqobil yakun yaratish usuli. O‘quvchi matn yoki ertak yakunini o‘zgartiradi, lekin voqealar mantiqini saqlashi kerak. Uchinchisi, qahramon pozitsiyasidan yozish usuli. Bola matndagi obraz nomidan xat, kundalik yoki qisqa murojaat yozadi. To‘rtinchisi, “agar...” savollari. Masalan, “Agar qahramon yolg‘on gapirmaganida voqea qanday davom etardi?” Beshinchisi, so‘zlar zanjiri va assotsiatsiya usuli. Bu usul o‘quvchining so‘z boyligi va tasavvurini kengaytiradi. Oltinchisi, muammoli vaziyat yaratish. Masalan, “Ikki do‘st bir kitobni tanlashda kelisha olmadi. Ular qanday yo‘l tutishi kerak?” kabi topshiriqlar muloqot va axloqiy fikrlashni rivojlantiradi.

ijodiy fikrni butunlay bosib ketmasligi kerak. Aks holda o‘quvchi mazmun yaratishdan ko‘ra xato qilmaslikka ko‘proq e‘tibor beradi.

Amaliyotda uchraydigan yana bir muammo — vaqt yetishmasligi. Kreativ topshiriqlar ko‘proq vaqt oladi. Shuning uchun ularni har bir darsda haddan tashqari ko‘paytirish emas, balki aniq maqsad bilan tanlash kerak. Bitta kuchli savol, bitta yaxshi tuzilgan ijodiy topshiriq yoki qisqa muhokama ba‘zan uzun mashqlar ketma-ketligidan samaraliroq bo‘ladi. Muhimi, topshiriq dars mavzusiga xizmat qilishi va o‘quvchining fikrlashini faollashtirishi lozim.

Xulosa. Ona tili va o‘qish savodxonligi darslarida kreativ fikrlashni amaliy qo‘llash boshlang‘ich ta‘lim sifatini oshirishning muhim metodik yo‘nalishidir. Bu yondashuv o‘quvchini faqat o‘qish va yozishga emas, balki anglash, tahlil qilish, tasavvur qilish, baholash va mustaqil fikr bildirishga o‘rgatadi. Ayniqsa, matn ustida ishlash jarayonida kreativ savollar, muqobil yakunlar, qahramon

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

nuqtayi nazaridan yozish, muammoli vaziyatlar, so‘z boyligini kengaytiruvchi topshiriqlar va guruhli muhokamalar samarali natija beradi.

Kreativ fikrlashni rivojlantirish uchun o‘qituvchi darsda tayyor javoblar bilan cheklanmasligi, o‘quvchini savol berishga, o‘z fikrini asoslashga va matnga shaxsiy munosabat bildirishga undashi kerak. Biroq kreativlik nazoratsiz erkinlikka aylanmasligi zarur. Har bir ijodiy topshiriq darsning asosiy maqsadi, o‘quvchining yosh xususiyati va o‘rganilayotgan mavzu bilan bevosita bog‘liq bo‘lishi shart. Aks holda dars qiziqarli ko‘rinsa ham, ta’limiy natija zaif bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayeva B.S. Boshlang‘ich ta’limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
2. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg‘armasi, 2006.
3. G‘afforova T., Shodmonov E., Eshturdiyeva G. Ona tili o‘qitish metodikasi. Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
4. Ishmuhamedov R., Yuldashev M. Ta’lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Nihol, 2016.
5. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. Toshkent: O‘qituvchi, 2004.